

УДК 378:141:371.134(043.3):355

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-91-4-223-230>

ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НА ЗДАТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

К. Ю. Тушко

ORCID 0000-0001-7684-5622

Стаття торкається актуальних для українського суспільства питань: реформи, сучасні світові тенденції політики та економіки. У статті розглянуто проблему забезпечення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників, зокрема підготовки цих фахівців до здійснення професійної взаємодії. З метою отримання якісних результатів наукового пошуку автор подав перелік науковців, чий праці були цінними для вивчення представленої проблеми. Розкрито особливості і значення експерименту у педагогічній науці. Подано характеристику дослідно-експериментальної роботи щодо ефективності системи підготовки до професійної взаємодії майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України. Представлено принцип поділу курсантів академії прикордонної служби на контрольні та експериментальні групи. Наведено результати експериментального дослідження у контрольних та експериментальних групах, подано порівняльну характеристику цих результатів. Описано особливості та хронологію проведення дослідно-експериментальної роботи із запропонованої проблеми. Згадано основні педагогічні умови формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії: забезпечення діалогічності в освітньому середовищі для майбутніх офіцерів-прикордонників; наявність високого рівня професійної компетентності представників науково-педагогічного складу; високий рівень забезпечення міждисциплінарної інтеграції; інтеракція як провідний метод, засіб та форма в освітньому процесі. Зазначено основний математичний критерій, що підтвердив результати експерименту. Сформульовано висновки дослідження.

Ключові слова: майбутні офіцери-прикордонники, професійна взаємодія, професійна підготовка фахівців, експеримент, контрольні групи, експериментальні групи.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Сучасні

інформаційні масиви, масштаб глобалізації в усіх сферах людського життя, швидкоплинність подій української зовнішньополітичної, економічної та соціальної діяльності, офіційне закріплення у документах слідування західному вектору розвитку України, є пріоритетними для наукової сфери питаннями (Кемеров, 2005). У поданій вище проблематиці варто виокремити дискусію щодо побудови системи підготовки кожного майбутнього фахівця до професійної взаємодії.

Аналіз наукової літератури з проблеми підготовки до професійної взаємодії свідчив про стабільний інтерес до неї та про прояв до неї саме в сучасному періоді. З-поміж провідних дослідників варто згадати Б. Ананьєва, В. Бехтерева, Л. Виготського, Н. Волкову, Г. Гегеля, І. Канта, О. Коротаєву.

Наука намагається дати універсальну відповідь на ті запитання, які її турбують. Універсальність ця полягає у тому, що, до прикладу, професійну взаємодію, можна вивчати і під кутом філософії, і під кутом соціології, і педагогіки, такими є наукові праці І. Зимньої, І. Кона, Л. Петровської, Т. Чапля, Н. Данилевського, Н. Кашея, Ф. Розанова та ін. (Велитченко, 2009).

Враховуючи досліджені нами сутність та зміст поняття «професійна взаємодія», структуру цього явища, професійні компетентності як результат сформованості професійної взаємодії майбутніх офіцерів-прикордонників, а також існування праць, представлених вище вчених, слід наголосити на тому, що *емпіричних досліджень цієї проблеми в прикордонній службі не існує.*

Мета статті – оцінка впливу реалізації експериментальної технології на здатність майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Проблема вимірів результативності/ефективності спроектованої системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії потребує належної оцінки та інтерпретації отриманих результатів експериментально-дослідної роботи (Кожушко, 2012).

Враховуючи основні завдання та послідовність дій та етапів визначеної нами експериментальної роботи, було реалізовано наступні дії:

визначення рівня здатності до професійної взаємодії майбутніми офіцерами-прикордонниками в контрольних та експериментальних групах протягом констатувального етапу експерименту;

встановлення відмінностей у сформованості здатності до професійної взаємодії в експериментальних та контрольних групах протягом констатувального етапу експерименту за математичним критерієм Колмогорова-Смірнова;

визначення рівня сформованості здатності до професійної взаємодії в експериментальних та контрольних групах на формувальному етапі експерименту;

встановлення відмінностей у сформованості здатності до професійної взаємодії в експериментальних та контрольних групах на формувальному етапі експерименту за критерієм Колмогорова-Смірнова;

визначення змісту науково-методичних рекомендацій щодо використання авторської технології підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії на різних рівнях та етапах авторської системи.

Результативність основних умов формування здатності до професійної взаємодії у майбутніх офіцерів-прикордонників було перевірено протягом реалізації педагогічного експерименту, що проводився з першого по четвертий курси факультетів Охорони та захисту державного кордону, Правоохоронної діяльності, Іноземних мов і гуманітарних дисциплін, Інженерно-технічного з 2014–2015 навчального року (перший курс) і до 2017-2018 навчального року (четвертий курс навчання).

У ньому взяли участь 398 курсантів. Їх було розподілено на контрольні (КГ) та експериментальні (ЕГ) групи.

У контрольних групах навчальні заняття проводилися за традиційними робочими програмами навчальних дисциплін «Іноземна мова», «Політичні та економічні системи», «Соціологія», що викладаються на всіх факультетах Національної академії Державної прикордонної служби України.

Для експериментальних груп було запропоновано розроблену нами методику формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії.

Для перевірки ефективності та доцільності розробленої технології з формування здатності до професійної взаємодії в курсантів необхідно було порівняти навчальні результати експериментальних і контрольних груп на початку та наприкінці проведення формувального етапу експерименту.

Водночас, було реалізовано контрольний етап експерименту, що передбачав два поетапні зрізи і мав на меті перевірити рівень сформованості здатності до професійної взаємодії майбутніх офіцерів-прикордонників, що визначався за відповідними показниками.

Протягом освітньої діяльності активність курсантів експериментальних груп була на високому рівні, ними створювались різні варіанти вирішення особистісно-професійних проблемних завдань. Допомога викладачів сприймалася позитивно, курсанти сприймали її формою співпраці, намагались розвивати їх пропозиції. Протягом

навчальних занять майбутні офіцери-прикордонники розпочали пропонувати проблемні теми для обговорення.

Зміст експериментальної навчальної програми, створений за принципами зв'язку теорії з практикою, доступності та проблемності, професійного спрямування та творчої співпраці, вплинув на позитивну динаміку курсантів щодо сприйняття майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, проведені кількісно-якісні виміри в експерименті свідчать про те, що виділені нами педагогічні умови у формувальному етапі експерименту сприяли формуванню здатності до професійної взаємодії в майбутніх офіцерів-прикордонників, перебудові їхньої мотиваційної системи до навчання та служби, формуванню позитивного ставлення до проблем взаємодії у прикордонному відомстві, що в цілому забезпечило зростання рівня знань курсантів з ряду навчальних дисциплін («Іноземна мова», «Політичні та економічні системи», «Соціологія» та ін.).

Проведення педагогічного експерименту підтвердило дидактико-методичну ефективність технології формування здатності до професійної взаємодії, що передбачає: автентичні матеріали професійного спрямування, навчально-рольові ігри, комплекс вправ, спрямованих на розвиток умінь та навичок, необхідних для професійної взаємодії. Слід згадати виділені та обґрунтовані педагогічні умови (забезпечення діалогічності в освітньому середовищі для майбутніх офіцерів-прикордонників; наявність високого рівня професійної компетентності представників науково-педагогічного складу; високий рівень забезпечення міждисциплінарної інтеграції; інтеракція як провідний метод, засіб та форма в освітньому процесі) та акцентування на них в освітньому процесі курсантів.

Втілення розробленої нами технології свідчить про те, що вона дає змогу ефективно розв'язати комплекс важливих задач: оволодіння курсантами знаннями про українське суспільство; отримання досвіду професійної взаємодії; розвиток пізнавальних, професійних мотивів.

Зазначена вище технологія формування здатності до професійної взаємодії в майбутніх офіцерів-прикордонників може виконати роль резерву щодо підвищення якості підготовки фахівців прикордонної служби.

Аналіз результатів оцінювання рівня здатності до професійної взаємодії курсантів-прикордонників підтверджує наші суб'єктивні спостереження, за якими склад контрольних груп, який показав нижчі рівні вмінь, ніж в експериментальних. Окрім цього, курсанти контрольних груп не демонстрували помітних переконань щодо важливості оволодіння знаннями, уміннями та навичками для здійснення професійної взаємодії (Сорокин, 1999). Курсанти-прикордонники контрольних груп, на відміну від експериментальних груп, характеризуються критичним ставленням до

будь-якої інформації. Результати спостережень дали змогу виявити відмінності між курантами контрольних та експериментальних груп у рівні знань про співпрацю, спілкування, корпоративну діяльність, вміннях їх використовувати у майбутній професійній діяльності. Значуща відмінність була виявлена у підходах до інновацій у професійній діяльності. Зокрема, курсанти ЕГ мали досить високий рівень відповідних знань і умінь. Водночас, їм характерні соціальна відкритість та сприйнятність до новацій. Курсанти КГ, на відміну від курсантів ЕГ, продемонстрували низький рівень знань та умінь щодо організації самоосвіти та самоаналізу. Курсантам КГ були притаманні труднощі щодо побудови особистого вектору неперервного особистісно-професійного розвитку, на відміну від курсантів ЕГ. Водночас, було виявлено, що більшість курсантів контрольної групи перекладали відповідальність про організацію самоосвіти на представників навчального відділу, мали низькі показники інтересу до неї. На відміну від курсантів експериментальних груп, в курсантів контрольних груп зафіксовано низький рівень знань щодо наукової бази самоорганізації прикордонників у професійній діяльності. Подібна порівняльна аналітика зібрана нами за багатьма показниками проведених діагностичних зрізів.

Таким чином, послідовність виконання завдань експериментально-дослідної роботи підтвердило ефективність системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії, організованого та спроектованого автором на основі відповідних теоретико-методичних засадах.

Враховуючи те, що авторська система реалізується на декількох основних рівнях, доцільно розробити зміст методичних рекомендацій та застережень щодо можливостей та обмежень у її використанні. Ці рекомендації базуються на коректних дидактичних принципах та враховують систему відповідних педагогічних умов (Леонт'єв, 2005).

Таким чином, результати експериментальної роботи, свідчать про те, що система підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії відбувається ефективно в експериментальних групах, ніж у контрольних групах, що засвідчує системний ефект авторських концепцій, технології, педагогічних умов тощо.

Висновки. В основі поданих вище аналітичних роздумів щодо результатів проведеного педагогічного експерименту лежить підтвердження виконаної роботи. Перед вищим військовим навчальним закладом сформульоване завдання щодо забезпечення змісту професійної підготовки майбутніх офіцерів прикордонної служби задля формування відкритої системи діяльності прикордонного підрозділу.

Література

1. Велитченко Л. К. Методологічна сутність категорії підходу в науковому дослідженні. *Психологія та педагогіка*. 2009. № 2. С. 72–79.
2. Кемеров В. Е. Введение в социальную философию : учебное пособие для вузов. Москва : Аспект-Пресс, 2005. 216 с.
3. Кожушко С. П. Навчання професійної взаємодії студентів-психологів з використанням проектної технології. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 4. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_30 (дата звернення : 2.09.2019).
4. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Смысл. Москва : Академия, 2005. 352 с.
5. Сорокин П. А. Преступление и кара, подвиг и награда. Санкт-Петербург, 1999. 448 с.

References

1. Velitchenko, L. K. (2009). Metodolohichna sutnist katehorii pidkhdou v naukovomu doslidzhenni [Methodological essence of the category of approach in scientific research]. *Psychology and pedagogy*, #2, 72-79 (ukr).
2. Kemerov, V. E. (2005). *Vvedeniye v sotsyalnuiu fylosofiyu: uchebnoe posobyie dlia vuzov [Introduction to Social Philosophy: A Textbook for High Schools]*. Moscow: Aspect-Press (rus).
3. Kozhushko, S. P. (2012). Navchannia profesiinoi vzaiemodii studentiv-psykholohiv z vykorystanniam proektnoi tekhnolohii [Training of professional interaction of students-psychologists with the use of design technology]. *Scientific Bulletin Donbass*, #4. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2012_4_30 (date of appeal: 2.09.2019) (ukr).
4. Leontiev, A. N. (2005). *Deiatelnost. Soznanye. Lychnost. Smisl [Activity. Consciousness Personality Meaning]*. Moscow: Akademiya (rus).
5. Sorokin, P. A. (1999). *Prestuplenye y kara, podvyh y nahrada [Crime and punishment, feat and reward]*. Saint-Petersburg (rus).

**ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЙ
ТЕХНОЛОГИИ НА СПОСОБНОСТЬ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ
ПОГРАНИЧНИКОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ
ВЗАИМОДЕЙСТВИЮ****К. Ю. Тушко**

Статья касается актуальных для украинского общества вопросов: реформы, современные мировые тенденции политики и экономики. В статье рассмотрена проблема обеспечения качества профессиональной подготовки будущих офицеров-пограничников, в частности, подготовки этих специалистов к осуществлению профессионального взаимодействия. С целью получения качественных результатов научного поиска автор подал перечень ученых, чьи труды были ценными для изучения представленной проблемы. Раскрыты особенности и значение

експеримента в педагогической науке. Дана характеристика опытно-экспериментальной работы по эффективности системы подготовки к профессиональному взаимодействию будущих офицеров Государственной пограничной службы Украины. Представлен принцип разделения курсантов академии пограничной службы на контрольные и экспериментальные группы. Приведены результаты экспериментального исследования в контрольных и экспериментальных группах, представлена сравнительная характеристика этих результатов. Описаны особенности и хронология проведения опытно-экспериментальной работы по предложенной проблеме. Упомянуты основные педагогические условия формирования способности будущих офицеров-пограничников к профессиональному взаимодействию: обеспечение диалогичности в образовательной среде для будущих офицеров-пограничников; наличие высокого уровня профессиональной компетентности представителей научно-педагогического состава; высокий уровень обеспечения междисциплинарной интеграции; интеракция как ведущий метод, средство и форма в образовательном процессе. Указан основной математический критерий, который подтвердил результаты эксперимента. Сформулированы выводы исследования.

Ключевые слова: будущие офицеры-пограничники, профессиональное взаимодействие, профессиональная подготовка специалистов, эксперимент, контрольные группы, экспериментальные группы.

ASSESSMENT OF THE IMPACT OF THE EXPERIMENTAL TECHNOLOGY ON THE ABILITY OF FUTURE BORDER OFFICERS TO THE PROFESSIONAL INTERACTION

K. Yu. Tushko

The article deals with issues of relevance for Ukrainian society: reforms, current world trends in politics and economy. The article deals with the problem of ensuring the quality of professional training of future border guards, in particular, the preparation of these specialists for professional cooperation. In order to obtain qualitative scientific search results, the author provided a list of scholars whose works were valuable for studying the problem presented. The features and significance of experiment in pedagogical science are revealed. The characteristic of experimental and experimental work on determining the effectiveness of the system of training future officers of the State Border Guard Service of Ukraine for professional interaction is presented. The principle of division of cadets of the Border Guard Academy into control and experimental ones is presented. The results of the experimental study in the control and experimental groups are given, and a comparative description of these results is given. The features and chronology of the experimental work on the proposed problem are described. The main pedagogical conditions for forming the ability of future border guards to engage in professional interaction are mentioned: providing dialogues in the educational environment for future border guards; high level of professional competence of representatives of scientific and pedagogical staff; high level of interdisciplinary

integration; interaction as a leading method, tool and form in the educational process. The basic mathematical criterion was confirmed, which confirmed the results of the experiment. The conclusions of the study are formulated.

Key words: *Future border guards, professional interaction, professional training, specialists, experiment, control groups, experimental groups.*

Тушко Клавдія Юрїївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький, Україна). E-mail: kltushko@ukr.net

Tushko Klavdiia Yuriivna – PhD in Education, Associate Professor, Department of Pedagogy and Socio-Economic Disciplines, Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine (Khmelnyskyi, Ukraine). E-mail: kltushko@ukr.net